

Για το βιβλίο των Τζούντιθ Μπάτλερ & Αθηνάς Αθανασίου “Απ-αλλοτρίωση: Η επιτελεστικότητα στο Πολιτικό”

Του Σίμου Ανδρονίδα

*«Εσύ με τέτοιο πανικό νυμφόληπτος νέτιος ή όμβριος πού πας; Αποκοιμήσου φουκαρά μου στα άμφια. Ήσουνά μέγας ιερέας χρισμένος απ' τη Σκοτία μητερούλα στα σωματίδια του Φωτός ήξερες απ' έξω κι ανακατωτά την Παρουσία φόβος και τρόμος ήσουνά στην Ψυχολογία. Σήμερα νιώθεις πληθύνοντας την Κωμωδία. Πράγματι βρέχει και είσαι ολομόναχος, αποκοιμήσου, ανατριχιαστικά ανθρώπινος»
(Νίκος Καρούζος, 'PRAXIS')*

Το πόνημα των Τζούντιθ Μπάτλερ & Αθηνάς Αθανασίου, με τίτλο **‘Απ-αλλοτρίωση. Η επιτελεστικότητα στο πολιτικό’**, (μετάφραση: Αλέξανδρος Κιουπκιολής) προσδιορίζει εκ νέου την έννοια της απ-αλλοτρίωσης, συνδέοντας την με κυβερνολογικές τεχνικές διαχείρισης σωμάτων και πληθυσμών..

Μέσα από έναν διάλογο έκκεντρο, που διαχέεται σε διάφορες κατευθύνσεις, με έναν λόγο που συγκροτεί εγκάρσιες τομές (ρήξεις), στις πλαισιώσεις των «καθεστώτων αλήθειας», η Τζούντιθ Μπάτλερ και η Αθηνά Αθανασίου αναλύουν-αξιολογούν τις συνέπειες της απ-αλλοτρίωσης, τις άρσεις ή τις συρρικνώσεις που δύναται να αναπαράγει, λειτουργώντας παράλληλα ως ζωή επί της ζωής. Τα πλαίσια της θανατοπολιτικής, της διείσδυσης-εμβάθυνσης του θεωρούμενο «ανίερου» μπροστά στη δόμηση και στη δύναμη πυρός της διακυβέρνησης επί των αντικριστών ορίων και των αποκρίσεων συζητώνται..

Η Τζούντιθ Μπάτλερ και η Αθηνά Αθανασίου συζητούν και διερωτώνται για τα πρακτικά όρια του εαυτού, τη δόμηση και αποδόμηση ταυτοτήτων, την επεκτεινόμενη τρωτότητα, την κουλτούρα της κυριαρχίας, τον προσδιορισμό της σεξουαλικότητας-σχεσιακότητας & ρευστών ορίων του σε ένα περιβάλλον ρευστότητας..

Για τους συμβολισμούς που αποκτά η σεξουαλικότητα, για τη διερεύνηση του αρσενικού/θηλυκού, τα τμήματα του σώματος που λειτουργούν «φωνητικά», για τον ετεροφυλόφιλο-ομοφυλόφιλο εαυτό, τις συνηχήσεις τους, την αμφιφυλοφιλία (με ανάλυση της ταινίας 'Στρέλλα' του Πάνου Κούτρα) ως παρουσία επί της απώλειας, ή ως υπενθύμιση της απώλειας.. Ως η ενσάρκωση του ατελεύτητου σώματος. Επρόκειτο για μία «μύηση» στην πραγματικότητα και στο υπαρκτό σώμα που εμπεριέχει και προβάλλει την ερωτική πολιτική, την 'τελετουργία' της διάρρηξης και του διαμοιρασμού του πόθου. Και είναι και ένα ερώτημα για το τι σημαίνει να είναι κάποιος αμφιφυλόφιλους [1] στους σημερινούς κρισιακούς καιρούς, και να διεκδικεί τμήμα της ταυτότητας απέναντι στις απεικονίσεις της ρώμης, του σφρίγγους και του συλλογικού εξουσιαστικού 'σώματος'..

Μία παλαιόθεν μνήμη, μία επικοινωνία με το σώμα που 'παράγει' αλλαγές και που διεμβολίζει διαπροσωπικές σχέσεις, υπόνοιες, την κοινοποίηση-αξιολόγηση της επαφής. Επίσης, εξετάζεται η δυνατότητα της δράσης και της αμφισβήτησης.

Η ίδια η απ-αλλοτρίωση καθίσταται λόγος επί της πολιτικής, πλαίσιο ανα-δόμησης-φόρτισης ταυτοτήτων, όψη του εφικτού-δυνατού που δρα, επιδίωξη ευθυγράμμισης με το τρέχον υπόδειγμα. Και το ερώτημα δύναται να τεθεί: πώς συνδέεται πρακτικά η απαλλοτρίωση με τα σώματα, με τα υποκείμενα; Οι δύο συγγραφείς στοχάζονται επ' αυτού του ερωτήματος, αποφεύγοντας την ένταξη σε καθορισμένα αναλυτικά σχήματα και σε αξιωματικές κατηγοριοποιήσεις..

Η απαλλοτρίωση λειτουργώντας και αντίστροφα, μη-γραμμικά, από το μικρό προς το ευρύτερο, συνιστά **έγκληση επανερμηνείας**, η

οποία, αφενός μεν επανεγγραφεί τα σώματα (ατομικά & κοινωνικά) στη διαδικασία του «ορατού»-κανονικού», (η όψη του ιδιαίτερα κανονικού), αφετέρου δε διατρέχει κάθετα ιδέες εμπλοκής, ή την ιδεολογία της λανθάνουσας 'αυτό-θυματοποίησης: τα έτερα υποκείμενα απειλούν..

Όπως επισημαίνει στην αρχή του διαλόγου η Αθηνά Αθανασίου:

«Το υποκείμενο αρχίζει να «υπάρχει» εγκαθιστώντας μέσα του απολεσθέντα αντικείμενα μαζί με κοινωνικές νόρμες που τη διαθεσιμότητα του υποκειμένου προς το κάλεσμα του άλλου. Από την άλλη πλευρά (ο βαθμός στον οποίο αυτή η πλευρά μπορεί να θεωρηθεί ως «άλλη» παραμένει ένα εκκρεμές ζήτημα για λίγο), η απ-αλλοτρίωση αναφέρεται σε κοινωνικές διαδικασίες και ιδεολογίες με τις οποίες συγκεκριμένα υποκείμενα περιέρχονται σε κατάσταση αποστέρησης και αποβολής από κανονιστικές και κανονικοποιητικές εξουσίες που ορίζουν το πολιτισμικά διανοητό και ρυθμίζουν την κατανομή της τρωτότητας: αναφέρεται στην απώλεια εδαφών και κοινοτήτων· στην κατοχή του ζώντος σώματος του εαυτού μας από ένα άλλο πρόσωπο, όπως συμβαίνει στις ιστορίες της σκλαβιάς· στην υποβολή σε στρατιωτική, ιμπεριαλιστική και οικονομική βία· στη φτώχεια, τα καθεστώτα ασφάλειας, τη βιοπολιτική υποκειμενοποίηση, τον φιλελεύθερο κτητικό ατομικισμό, τη νεοφιλελεύθερη κυβερνολογική και την επισφαλειοποίηση». [2]

Μπορούμε να αναφερθούμε στο δίπολο (προσπαθώντας να διευρύνουμε τη σκέψη της Αθηνάς Αθανασίου) αλλοτρίωση/απαλλοτρίωση ως διαρρύθμιση των σημείων εκείνων που διέπουν την ανθρώπινη υποκειμενικότητα. Στις όψεις και τις εξουσιαστικές παισιώσεις ο έτερος από τη μία πλευρά ξεχωρίζει διότι είναι έτερος, και, από την άλλη πλευρά, διότι συνιστά πεδίο επανακαθορισμού ή μίας εκ νέου επιδίωξης ορισμού της σύγκλισης, της ένταξης και της απένταξης. Εαυτοί εν ιστορικό χρόνο.

Ο δυϊσμός αλλοτρίωση/απαλλοτρίωση συλλαμβάνει την ίδια την πολιτική ως κίνηση, ενώ σχετίζεται: η μεν αλλοτρίωση

επισυμβαίνει εντός πεδίων, διαδικασία μεταβολής & αφαίρεσης, διαδικασία «εμβάπτισης» στη μηχανική της κίνησης, στις ιεραρχίες του τώρα. Η δε απ-αλλοτρίωση διευρύνει τα όρια, ιδεολογικοποιεί τα προτάγματα, αποκτά την επιτελεστικότητα της πράξης, αλλοτριώνει για να απαλλοτριώσει δομικό χώρο.. Απαλλοτριώνει πρόσωπα υπό το προσωπείο του ιερού (ιερότητα/βέβηλη παρουσία-πράξη).

Την περίοδο της κρίσης του ελληνικού κεφαλαιοκρατικού κοινωνικοοικονομικού σχηματισμού, ενεργοποιούνται τα αντανεκλαστικά του δυϊσμού αλλοτρίωση/απαλλοτρίωση, αλλοτριώνοντας ταξικά & τείνοντας προς την έννοια-λογική της απαλλοτρίωσης του αξιοβίωτου βίου, για να παραπέμψουμε και σε έναν όρο της Αθηνάς Αθανασίου.. Η δυναμική της απαλλοτρίωσης έγκειται στη σχεσιακότητα της. Το κρισιακό περιεχόμενο μετατοπίζει τα όρια του δυνατού, διαμεσολαβείται στο πεδίο της βιωμένης ζωής, της μνήμης που αναθυμάται και αποκόπτεται από το κρισιακό-μνημονιακό παρόν..

Εννοιολογικά όσο και συμβολικά-πολιτικά, αποκτά μία ιστορικότητα εν καιρώ οικονομικής-κεφαλαιοκρατικής κρίσης.. Η επιτελεστικότητα στο πολιτικό του τίτλου αναφέρεται σε συμβάντα επικαρπίας της ανθρώπινης δυνατότητας-υποκειμενικότητας.. Κι η έννοια ή η εννοιολόγηση της απαλλοτρίωσης διαπλέκεται με τις διερωτήσεις και τις δράσεις των ατομικών-συλλογικών υποκειμένων..

Στη σημερινή κρισιακή περίοδο, η πολιτική απαλλοτρίωση, η ιδεολογική της δυνατότητα να κινεί και να κινείται, να αφηγείται, επηρεάζει το πλαίσιο της αναπαραγωγικής ικανότητας του μπλοκ των λαϊκών-υποτελών τάξεων, αλλοτριώνοντας και εγκιβωτίζοντας εαυτούς σε ένα περιβάλλον ανασφαλούς κοινωνικής επικράτειας.. Η κρίση, η αφήγηση περί καπιταλιστικής κρίσης καθώς και η διαχείριση της, συνιστούν το είδωλο της «κανονιστικής και κανονικοποιητικής εξουσίας».

Η όλη αναπαράσταση και νομιμοποίηση διαχείρισης της κρίσης (από πολιτικά κόμματα) συν-διαλέγεται με τις Μεταπολιτευτικές

μνήμες, την παρέμβαση των λαϊκών τάξεων, τείνοντας στη λογική της ιατρικής-νοσηματικής αφαίρεσης: «λίπος» αχρείαστο, που επιβαρύνει και πρέπει να αφαιρεθεί. Το αφηγηματικό συνεχές δύναται να θεμελιωθεί πάνω στο ευρωπαϊκό 'θαύμα' και στο κύρος της μνημονιακής περιβολής-εξουσίας.[3]

Κρίση είναι και η διαχείριση της-πρόσληψη της από την πολιτική εξουσία, τους ιδεολογικούς μηχανισμούς, την τοπική μικρο-εξουσία έως τους χώρους εργασίας και κοινωνικής δράσης. Στις προκείμενες της οικονομικής κρίσης η γεωγραφία των κοινωνικών τάξεων μεταβάλλεται.. Η απ-αλλοτρίωση είναι η διαρκής διερώτηση περί των υποκειμένων & της θέσης του στην κοινωνική-εθνική ολότητα. Ένα πόνημα καθ'όλα χρήσιμο για την ανάλυση των συμβάντων της κρίσης και όχι μόνο, καθώς και για τις χρήσεις της πολιτικής και της πολιτικής επιστήμης σήμερα. Θα μπορούσαμε να κάνουμε λόγο για τη σύζευξη δύο επιστημολογικών αντικειμένων, ή για την επιδίωξη συγκρότησης μίας 'ανθρωπολογικής' πολιτικής επιστήμης.

Στο βιβλίο αυτό, ο επιστημολογικά ριζοσπαστικός λόγος συγκροτεί τη διακειμενικότητα και τις αναφορές του τη στιγμή ακριβώς της συγκρότησης του, καθώς και τη στιγμή που θέτει ερωτήματα που αναπλασιώνουν τα χαρακτηριστικά του υπεξούσιου. Ο διάλογος τους είναι διάλογος διανοητικής ειλικρίνειας, προκλητικός, που αναδεικνύει τις απολήξεις αυτού που δρα εντόνως.. Η 'απ-αλλοτρίωση. Η επιτελεστικότητα στο πολιτικό ανατρέχει σε γεγονότα και μνήμες σύγχρονου αποκλεισμού, ο οποίος αναπαράγει και την πολιτική ως αποτέλεσμα, με τις δύο συγγραφείς να συνομιλούν με τους λόγους και τις νόρμες μίας άνωθεν συνθήκης, που εναλλάσσει την κυριαρχία με την ηγεμονία για το 'κοινό' καλό, για τη διάρθρωση της κρίσης..[4]

Το βιβλίο των δύο συγγραφέων αρθρώνει εκ νέου την πολιτική έγκληση συνιστώντας παράλληλα μία ανοιχτή διερώτηση, που αμφισβητεί θεωρητικές παραδοχές και εξετάζει εκ νέου. Ένα επιστημολογικό άνοιγμα στις χρήσεις του **εσού**. [5]

Με τα λόγια της Τζούντιθ Μπάτλερ: «Στην πραγματικότητα, μία

από τις προσπάθειες μας σε αυτή την παρέμβαση είναι η επιδίωξη να αποφυσικοποιήσουμε και να επανα-πολιτικοποιήσουμε τους τρόπους με τους οποίους το γεγονός ότι «είμαστε πάντα/ήδη απ-αλλοτριωμένοι-ες» γίνεται ενίοτε πρόσχημα για να νομιμοποιηθεί η αποποίηση της πολιτικής ευθύνης για ποικίλες κοινωνικές μορφές αποστέρησης, υφαρπαγής και απ-αλλοτρίωσης».[6] Το συγκεκριμένο πόνημα αποκτά διάφορες αναγνώσεις εν καιρώ βαθιάς & σφαιρικής κρίσης.

Με τα λόγια του Γιάννη Ρίτσου: «Σύννεφα στο βουνό. Ποιος φταίει; τι φταίει; Σιωπηλός κουρασμένος, κοιτάει μπροστά, γυρίζει πίσω, πορεύεται, σκύβει. Οι πέτρες είναι κάτω, τα πουλιά είναι πάνω. Ένα λαγήνι στέκεται στο παράθυρο. Αγκάθια στον κάμπο. Τα χέρια στις τσέπες. Προφάσεις, προφάσεις. Το ποίημα αργεί. Αδειοσύνη. Ο λόγος σημαίνεται απ' αυτά που θα 'χε ν' αποσιωπήσει».[7]

Ο λόγος στο βιβλίο «σημαίνεται» από τις σιωπές και από τις εμπλοκές του, από την παρέμβαση με στόχο μία δραστική αναπαράσταση, από το ζήτημα της μνήμης. Η Τζούντιθ Μπάτλερ χρησιμοποιεί ως παράδειγμα την περφόρμανς της καλλιτέχνιδος από την Γουατεμάλα, Regina Jose Gallindo, η οποία με το έργο της 'Quien puede borrar las huellas;' ('Ποιος θέλει να σβήσει τα ίχνη'), ιχνηλατεί την πρόσφατη ιστορική μνήμη της χώρας της, δρώντας συμβολικά και αντιτασσόμενη στην υποψηφιότητα για την προεδρία ενός πρώην μέλους της στρατιωτικής δικτατορίας. Με μία λεκάνη γεμάτη αίμα, η καλλιτέχνις προχωρά έως το Εθνικό μέγαρο της χώρας, βουτώντας τα πόδια της στο αίμα και αφήνοντας ίχνη αίματος ορατά, σε κοινή θέα, προσιτά.

Με τον τρόπο αυτό πραγματεύεται το ζήτημα της μνήμης και της προσπελασιμότητας σε αυτήν, συνομιλεί με το αποτύπωμα-ρήγμα που άφησε πίσω της η στρατιωτική δικτατορία, με το αίμα και τους σιωπηλούς λόγους των νεκρών, αφήνοντας προς διερεύνηση το ερώτημα: πώς μπορεί η σύγχρονη καλλιτεχνική έκφραση να συμπυκνώσει διακυβεύματα; Να ακουστεί σε ένα περιβάλλον πειθαρχήσεων-βίας; Να ενεργοποιήσει την ιστορική μνήμη;

Η Μπάτλερ τονίζει πως «τα αιματοβαμμένα αποτυπώματα αποτελούν τον τρόπο με τον οποίο ‘υπογράφει’ το έργο της, διαπράττοντας μια πολιτική διαμαρτυρία και ταυτόχρονα αφιερώνοντας στους νεκρούς ένα μνημείο που προκαλεί δέος».[8] Αναδύεται όμως με έμφαση το ίδιο το ζητούμενο πρόσβασης στη μνήμη, μέσω της τέχνης, μέσω της επιδίωξης του καλλιτέχνη να συναρθρώσει το παλαιό με το καινούργιο. Δεν είναι μόνο το στοιχείο της αφιέρωσης ενός μνημείου στους νεκρούς το οποίο και προκαλεί δέος, αλλά η έγκληση της δικής τους έκθεσης στον πόνο, η συμβολοποίηση της παρουσίας τους διαμέσου του αίματος, η καταγωγική ουσία της τέχνης (της): αίμα που κάνει τη μνήμη για αυτό που συνέβη, να ακουστεί..

Το πόνημα των δύο διατρέχει τη μνήμη, τις πτυχώσεις του καπιταλισμού, διερευνώντας σκέψεις και πράξεις που θέλουν να καταστούν όρια. Ως εκ τούτου, διαβάζεται και ακούγεται..

Σημειώσεις:

[1] Εξετάζοντας επίσης οι πολιτικές χρήσεις του αμφιφυλόφιλου υποκειμένου, με την χρήση του παραδείγματος της Παλαιστίνης και της εμπλοκής τους στα υποδείγματα που αφήνει πίσω της η Ισραηλινή Κατοχή..

[2] Βλέπε σχετικά, Μπάτλερ Τζούντιθ & Αθανασίου Αθηνά, ‘Απ-αλλοτρίωση. Η επιτελεστικότητα στο πολιτικό’, Μετάφραση: Κιουπκιολής Αλέξανδρος, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2016, σελ. 14.

[3] Παραπέμποντας στον ‘Μεγάλο Ιεροεξεταστή’ του Φιόντορ Ντοστογιέφσκι’, εκεί όπου ο ιεροεξεταστής απευθυνόμενος στον Χριστό του λέει: Διορθώσαμε τον άθλο σου και τον θεμελιώσαμε στο *θαύμα*, στο *μυστήριο* και στο *κύρος*». Βλέπε σχετικά, Ντοστογιέφσκι Φιόντορ, ‘Αδελφοί Καραμάζοφ’, Μετάφραση από τα Ρωσικά: Μπακοπούλου Ελένη, Πρόλογος: Βελιτζανίδης Μανώλης,

Εκδόσεις Ίνδικτος, Αθήνα, 2011, σελ. 508. Οι 'Αδελφοί Καραμάζοφ' του Φιόντορ Ντοστογιέφσκι αναγνωρίζουν την πράξη της αμφισβήτησης του ορθού κανόνα, ενός κανόνας που διαμεσολαβεί την πατρική φιγούρα (με έναν ειρωνικό τρόπο κλείνει το μάτι στο παράλογο του πατρός ο Ντοστογιέφσκι), φθάνοντας στα θέσφατα & στα νάματα της θρησκευτικήςσχάσης και του τρόπου που εκρήγνυται στις ζωές των ανθρώπων στην Τσαρική Ρωσία.. Ο Ντοστογιέφσκι δεν εσχατολογεί, αντιθέτως εναποθέτει μέρος της δικής του ελπίδας στο «αρχείο» της ελεύθερης συνείδησης, στη συμπερίληψη του «ομιλούντος θρήνου», στη 'σύλληψη' μορφών που διεκδικούν να εμφανιστούν μέσα από την συνύφανση ομολογίας-ενοχής. Στο έργο του το λαϊκό (η λαϊκότητα) καθίσταται ενοχικά εξομολογητική.

[4] Θα ήταν εξαιρετικά ενδιαφέρον να αναλυθεί η αφήγηση, ο λόγος περί οικονομικής-κεφαλαιοκρατικής κρίσης (η αιτιότητα της) υπό το πλαίσιο της ανάλυσης της Μπάτλερ για την επίδραση του μύθου.. Για την διάχυση του «ως ιστορική επιδραστικότητα», όπως αναφέρει χαρακτηριστικά.. Για την ιδεολογική αφήγηση που θέλει να αποκτήσει την δική της «ιστορική επιδραστικότητα», για τον κύκλο της Μεταπολίτευσης (η φούσκα που έσκασε) ως πολιτική «σηψαιμία»: ως «σώμα που σάπισε παρασέρνοντας» στην δίνη της κρίσης την χώρα.. Εδώ η ιατρική ορολογία με χρήσεις πολιτικού καθίσταται εργαλειακή, προσδιοριστική της προσίδιας πολιτικής δράσης & έκτασης διαχείρισης της κρίσης εν Ελλάδι.. Και αυτή η προσίδια «σαπίλα» του «σώματος» έφερε δυσοσμία, κρίση και κρίσεις, έκρυβε και εμφάνισε τον παλαιοκομματισμό, τον λαϊκισμό, τον συντεχνιασμό και τον τριτοκοσμική πολιτική-ιδεολογική σύγκρουση που έφερε σε αυτό το σημείο την χώρα..

[5] Αναφέρει χαρακτηριστικά η Τζούντιθ Μπάτλερ: «Ο Fanon ενσαρκώνει ίσως εδώ την πεποίθηση ότι δεν μπορεί να υπάρξει καμία επινόηση του εαυτού χωρίς το «εσύ» και ότι ο «εαυτός» συγκροτείται ακριβώς με έναν τρόπο απεύθυνσης που ομολογεί τη συστατική του κοινωνικότητα», βλέπε σχετικά, Μπάτλερ Τζούντιθ & Αθανασίου Αθηνά...ό.π, σελ. 122. Οι δύο συγγραφείς (με πάυσεις να παρεμβάλλονται ανάμεσα τους) προχωρούν σε μία αναπαράσταση

των 'κοινοτήτων' του λόγου, εμβαθύνουν στη διάνοιξη της λογοθετικής τομής, εστιάζοντας στα λόγια του Fanon: «Ω σώμα μου, κάνε με πάντα έναν άνθρωπο που θέτει ερωτήματα!», & «δεν μου δόθηκε η ελευθερία μου να κτίσω τον κόσμο του Εσύ;». Ο Fanon θέλει να συλλάβει τους όρους ανάδυσης του λόγου, την εκφορά των δυνητικών δυνατοτήτων, δομώντας ένα 'εσύ' το οποίο καθίσταται 'σωματικό', εγκληματικό, αναφορικό, δρώντας με όρους κατάπληξης. Η διερώτηση εδράζεται στην κίνηση, στην αστήρικτη θέση, την στιγμή που ένα 'εσύ που;' ή ένα 'εσύ τι;' περιλαμβάνει όψεις μίας **'διαλεκτικής της συνύφανσης'**, γνωριμίας με τα όρια της άρνησης & της κατάφασης, με την ίδια τη μυθοποιητική-μητρική διάσταση της κατάπληξης.. Την κρίσιμη στιγμή της διερώτησης, ο Fanon είναι 'δεν' και 'τώρα', διατρέχει τους κόσμους ή τα «καθεστώτα» του 'εσύ', 'μνημονικοποιεί' ως συνειρμική έκπληξη-έγκληση τον λόγο προς τον άλλο, πειθαρχεί το σώμα του στην κατεύθυνση ανάλυσης της «μήτρας»: στο λόγο (στη γλώσσα ως 'ζώσα' συνθήκη κατά Μιχαήλ Μπαχτίν), που δύναται να προσδιορίσει τα διάκενα ώστε να καταστεί ο ίδιος 'διάκενο', αποκοπή, βία, πόθος του άλλου και τραυματική άρθρωση του 'εσύ', το οποίο διασπάται & αποδομείται υπό το πρίσμα του ενσωματωμένου ορίου (και του μη), υπό το πρίσμα της 'βίαιης' διάχυσης κυβερνολογικής γνώσης.

[6] Βλέπε σχετικά, Μπάτλερ Τζούντιθ & Αθανασίου Αθηνά...ό.π, σελ. 19.

[7] Βλέπε σχετικά, Ρίτσος Γιάννης, 'Ανεκτέλεστο', Ποιητική συλλογή: 'Πέτρες', Εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα, 1998, σελ. 104.

[8] Βλέπε σχετικά, Μπάτλερ Τζούντιθ & Αθανασίου Αθηνά...ό.π., σελ. 241.